

Το ιστορικό πλαίσιο και η εμπλοκή της Ελλάδας

Η συζήτηση για το αν ο Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος μπορούσε να έχει αποφευχθεί ή όχι παραμένει πάντα ανοιχτή, καθώς μάλιστα ολόενα και καινούργιες προσεγγίσεις και συμβολές έρχονται να προστεθούν στις ήδη υπάρχουσες. Με τις εκατόμβες και τις κάθε είδους θηριωδίες του 1914-1918 έκλεισε μια μακρά περίοδος (σχετικής) ειρήνης στην Ευρώπη, περίοδος κατά την οποία κυριαρχούσε η (ψευδ)αίσθηση ότι η δύναμη του ορθού λόγου ήταν ακλόνητη, και επομένως ότι η πρόοδος της ανθρωπότητας και η ανάπτυξή της σε όλα τα πεδία ήταν εξασφαλισμένες.

Σε αντιδιαστολή με ό,τι συνέβη στις περισσότερες χώρες της Ευρώπης, όπου ο αριθμός των θυμάτων ήταν τεράστιος και οι επιπτώσεις του πολέμου σε κάθε πτυχή της κοινωνικής ζωής αδιαμφισβήτητες, θα μπορούσε να πει κανείς ότι ο λεγόμενος και Μεγάλος Πόλεμος έπληξε την Ελλάδα έμμεσα, κυρίως μέσω του Εθνικού Διχασμού και ορισμένων μεμονωμένων γεγονότων.

Με δεδομένο, εξάλλου, ότι είναι ελάχιστα γνωστά, αξίζει ίσως να γίνει ιδιαίτερη αναφορά σε κάποια γεγονότα που συνδέονται με την παρουσία (1915-1918) στόλου των Δυνάμεων της Αντάντ στην ευρύτερη περιοχή του Αιγαίου.

Ανδρέας Παπιάς, επιμελητής εκδόσεων, ΠΙΟΠ

Η προσχώρηση των Κυκλάδων στο Κράτος της Θεσσαλονίκης

Η προσχώρηση των Κυκλάδων στο λεγόμενο Κράτος της Θεσσαλονίκης αποτελεί μια ιδιαίτερη ψηφίδα στο μωσαϊκό της ιστορίας του Εθνικού Διχασμού. Έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον για την ιστορική έρευνα να αναζητηθούν τα αίτια της συγκεκριμένης προσχώρησης. Κατά μία άποψη, την περίοδο που ξεσπά το κίνημα της Εθνικής Άμυνας, οι Κυκλαδίτες θα βρεθούν αντιμέτωποι με το φάσμα της επισιτιστικής κρίσης. Τόσο η βύθιση των ατιμόπλοιων που μετέφεραν τρόφιμα –από τα γερμανικά υποβρύχια, που δρούσαν στο Αιγαίο– όσο και ο έλεγχος της τροφοδοσίας από το στόλο των Αγγλογάλλων, θα οδηγήσουν τους νησιώτες μεταξύ σφύρας και άκμονος. Η κυριαρχία του στόλου της Αντάντ στο Αιγαίο θα κρίνει εν πολλοίς με ποια πλευρά θα συνταχθούν οι Κυκλαδίτες.

Ωστόσο, η προσχώρηση των Κυκλάδων στο Κράτος της Θεσσαλονίκης δεν θα γίνει αναίμακτα. Τα αιματηρά γεγονότα της Απειράνθου μαρτυρούν ότι η εν λόγω προσχώρηση δεν ήταν αποδεκτή από το σύνολο του πληθυσμού. Αναμφισβήτητα, υπήρχαν φιλοβασιλικές εστίες στο εσωτερικό των Κυκλάδων, οι οποίες και αντέδρασαν δυναμικά στην προσχώρηση των νησιών στο Κράτος του Βενιζέλου.

Βασίλης Κολλάρος, υποψήφιος διδάκτορας Ιστορίας στο Πάντειο Πανεπιστήμιο

Η Τήνος του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου και του Διχασμού

Ο Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος, η πρώτη μαζική ευρωπαϊκή σύγκρουση, δεν άφησε περιθώρια ουδετερότητας σε καμιά χώρα. Η Ελλάδα ενεπλάκη υπό συνθήκες ιδιαίτερα δυσμενείς, σε κλίμα Εθνικού Διχασμού. Στο κέντρο της εθνικής αυτής τραγωδίας βρέθηκαν οι Κυκλάδες, και φυσικά η Τήνος, που βίωσαν τις εξελίξεις με εξαιρετικά επώδυνο τρόπο. Ο Διχασμός δεν υπήρξε κεραυνός εν αιθρία. Εξελίχθηκε σταδιακά από την άνοιξη του 1915, για να κορυφωθεί στα τέλη Νοεμβρίου/αρχές Δεκεμβρίου του 1916, όταν, μετά τα Νοεμβριανά της Αθήνας, αποφασίστηκε η κατάληψη των Κυκλάδων από την Προσωρινή Κυβέρνηση της Θεσσαλονίκης, με την άμεση βοήθεια των ναυτικών δυνάμεων της Αντάντ. Η Τήνος, νησί κατά βάση συντηρητικό, υπό την πίεση της επισιτιστικής κρίσης προσχώρησε στο Κίνημα της Εθνικής Άμυνας με αρκετές επιφυλάξεις, που τελικά, ευτυχώς, δεν έφτασαν έως τα όρια της ανοιχτής ρήξης. Ο Διχασμός των κατοίκων μεταξύ δύο ακραίων πόλων, που τους αντιπροσώπευαν κυρίως ο Καθολικός πληθυσμός και κάποια ακραία Ορθόδοξα στοιχεία από τη μια και ο ριζοσπαστικός Πάνορμος από την άλλη, αποκτά ιδιαίτερο ιστορικό και ανθρωπολογικό ενδιαφέρον. Στο τέλος, η ανάγκη επιβάλλει τη σύνεση και ο τόπος πορεύεται με τα λιγότερα δυνατά τραύματα.

Κώστας Δανούσης, ερευνητής Ιστορίας της νεότερης Τήνου

Τα αποκαλυπτήρια του Μνημείου Πεσόντων Πανορμιτών και το κλίμα έντασης της εποχής

Την άνοιξη του 1917, με την οικονομική ενίσχυση του φιλελεύθερου πολιτευτή Αντωνίου Μαυρογορδάτου, ολοκληρώνεται το Μνημείο Πεσόντων Πανορμιτών, που το φιλοτέχνησε ο ικανότατος μαρμαρογλύπτης Μιχάλης Κουσκουρής. Τα αποκαλυπτήρια θα γίνουν με κάθε επισημότητα στις 28 Μαΐου 1917 και θα αποτελέσουν εξαιρετική ευκαιρία επίδειξης ισχύος των οπαδών της Προσωρινής Κυβέρνησης της Θεσσαλονίκης. Ήδη από το τέλος Νοεμβρίου του 1916, αμέσως μετά τα γεγονότα των Νοεμβριανών, θα εξελιχθεί η επιχείρηση κατάληψης των Κυκλάδων με τη στενή συνεργασία των αγγλικών δυνάμεων. Η Τήνος θα προσχωρήσει στο Κίνημα της Εθνικής Άμυνας στις 7 και ο Πάνορμος στις 12 Δεκεμβρίου 1917. Ωστόσο, η προσχώρηση, με εξαίρεση την πόλη και τον Πάνορμο, κάθε άλλο παρά έκθυμη είναι. Οι αντίπαλοι θα χρησιμοποιήσουν κάθε μέσο για να ενισχύσουν τις θέσεις τους και η καλλιέργεια έντασης ήταν ένα πρόσφορο εργαλείο. Στο πλαίσιο αυτό, τα αποκαλυπτήρια του Μνημείου θα προσφέρουν μια πρώτης τάξης ευκαιρία.

Γιώργος Βίδος, μαρμαρογλύπτης-συντηρητής ΥΠΠΟΑ

Η πρώτη «αποδημία» της εικόνας του Ευαγγελισμού στην Αθήνα το 1915

Η έκρηξη του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου θέτει σε κρίση όλες τις ευρωπαϊκές χώρες. Στην Ελλάδα, ειδικά μετά την εκστρατεία των Δαρδανελίων, εκδηλώνεται διάσταση απόψεων μεταξύ Στέμματος και Πρωθυπουργού για τη στάση που θα τηρήσει η χώρα στη μεγάλη σύγκρουση. Η διαφωνία Κωνσταντίνου και Βενιζέλου θα οδηγήσει στην παραίτηση του δεύτερου και, τελικά, στην προκήρυξη βουλευτικών εκλογών για τις 31 Μαΐου 1915, τις οποίες θα διενεργήσει κυβέρνηση Δημητρίου Γούναρη. Το βαρύ πολιτικό κλίμα επιβαρύνεται ακόμα περισσότερο από την ασθένεια του βασιλιά. Σε αυτό το κλίμα γενικής συγκίνησης ο Μητροπολίτης Αθηνών ζητά να μεταφερθεί η εικόνα του Ευαγγελισμού στο προσκέφαλο του υψηλού ασθενούς, πράγμα που γίνεται στις 13 Μαΐου 1915. Η υγεία του βασιλιά παρουσιάζει αιφνίδια βελτίωση, μη εξηγήσιμη επιστημονικά. Το «θαύμα» της εικόνας του Ευαγγελισμού θα ενισχύσει τα αισθήματα του λαού για το δοκιμαζόμενο βασιλιά του, όμως ταυτόχρονα θα ενισχύσει και το κύρος του Ιερού Ιδρύματος και της Τήνου, αφού, εν συνεχεία η εικόνα θα εκτεθεί σε λαϊκό προσκύνημα στη Μητρόπολη της Αθήνας. Η «διαχείριση του θαύματος», το κύρος του προσκυνήματος και η ενίσχυση του φρονήματος του λαού της Τήνου από τη συγκυρία της ασθένειας του βασιλιά Κωνσταντίνου αποτελούν για πρώτη φορά αντικείμενο έρευνας.

Νίκος Γκίζης, επιμελητής βιβλιοθήκης ΠΠΕΤ